

Athénský hrad Akropolis a vymazání jeho existence z dějin Řecka

Přemysl Špráchal

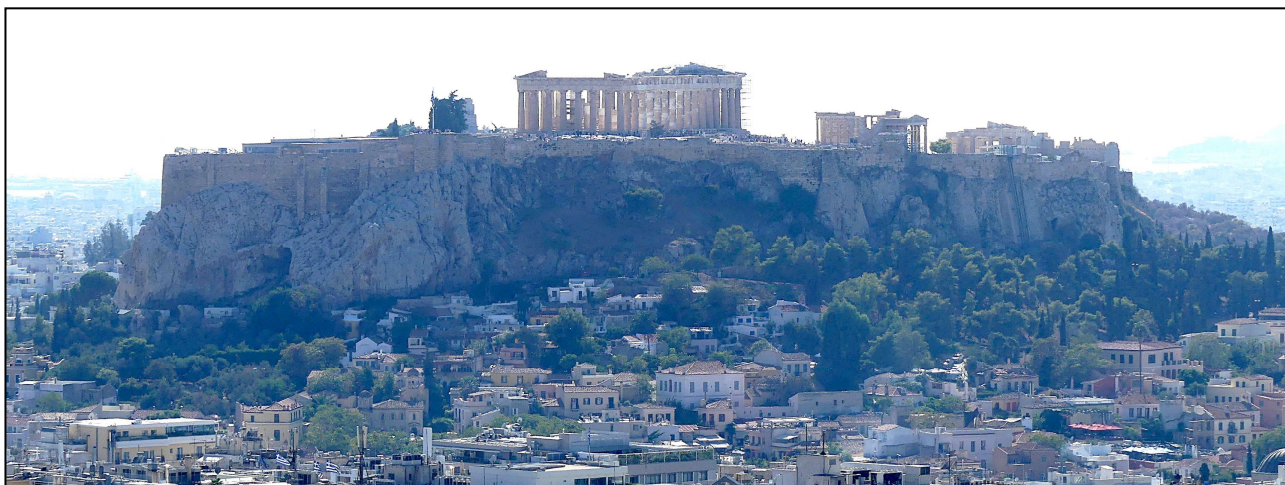
Řecko je jednou z nejčastějších destinací českých turistů, které zde přitahuje především starověká antická architektura a prostředí řecké kultury, na něž zdejší cestovní ruch klade prioritní důraz. Řecká památková péče až úzkostlivě dbá o zachování právě architektonického kulturního dědictví starého Řecka i celého helénistického období. Tomu také podřizuje odborné rekonstrukce architektonických památkových relikvů.

Úskalí tohoto úhlu pohledu tkví především v tradiční marginalizaci pozdějších dějinných etap, které tak architektonicky „znečišťují“ rysové svědectví antické civilizace. Proto na vybraných místech dochází k nelibostně řízenému odstraňování těchto mladších stop stavebněhistorického vývoje.

v pozdním a vrcholného středověku, až po celou éru novověku.

Ukázkovým příkladem může být nejnavštěvovanější celosvětově známá ikona Řecka, athénská Akropolis se siluetou monumentálního chrámu Parthenon na panoramatu akropole, která je zapsána do památek světového dědictví UNESCO.

Skalnatý georeliéf v centru starých Athén již na první pohled evokuje akropoli hradiště. Tento dojem ještě umocňují mohutné podpěrné obvodové hradby kolem celého vápencového výchozu. Akropole byla osídlena již na vrcholu mykénské civilizace v období 13. stol. př. n. l.¹⁾ Dodnes tvoří dominantu horizontu pozůstatky antických chrámů. O hradu, ve středověkém slova smyslu, se ovšem

Obr. 1: Celkový pohled na Akropolis s dominantou Parthenonu (foto autor).

Jeden z oficiálních athénských průvodců (vyd. Region of Attica, 2013) příznačným způsobem cituje britského spisovatele George Orwella: „Nejúčinnějším způsobem, jak zničit lidi, je popřít a zničit jejich vlastní chápání jejich historie.“ Možná právě zde je vysvětlení strachu z jiných vlivů, kdy řecké instituce přistoupily k likvidaci architektonických pozůstatků, včetně franských a osmanských, tedy z období okupace byzantského světa

nikde příliš nedozvíme a stejně tak je období středověku obecně zamlčováno nebo přecházeno nanejvýše dvěma větami, přestože se i tato éra dějin výrazně zapsala do stavebního vývoje akropole.

Starověký evropský svět se rozděloval na barbarský sever a antickou civilizaci v oblasti Středomoří, s vyspělými kulturními centry v Athénách, Římě a později v Konstantinopoli. Toto duální civilizační rozdělení trvalo

Obr. 2: Jihovýchodní část hradiště (foto autor).

až do raného středověku, kdy pozvolna začaly pronikat románské vlivy také k severním oblastem Evropy.²⁾

Řecko je dnes populačně srovnatelné s Českou republikou. Jeho hlavním městem jsou Athény, jehož aglomerace, spojená s pátým největším evropským přístavním městem Pireus a přílehlými periferiemi, představuje třetinu až polovinu obyvatel poloostrova. Leží v decentralizovaně správním kraji Attika na jihozápadě pevninského Řecka. To se, po čtvrté křížové výpravě a dobytí Konstantinopole, dostalo pod nadvládu křížáckého království se sídlem v makedonské Soluni (Regno di Tessalonica), jehož vazalskou součástí se stalo právě Athénské vévodství.

Další etapy stavebněhistorického vývoje hradu Akropolis byly velice dynamické. Výraznými předěly byly jednotlivé mocenské vlivy tehdejších středomořských politických elit, jejichž působení ovlivňovalo význam i podobu vlastního hradu.

Proto se počínání řeckých státních institucí jeví jako destruktivní a vysoce nekompetentní, když s jeho přispěním došlo k doslovné likvidaci středověkého hradu.

Z pohledu historie, archeologie a kastelologie je pak tato ztráta zcela neomluvitelná.

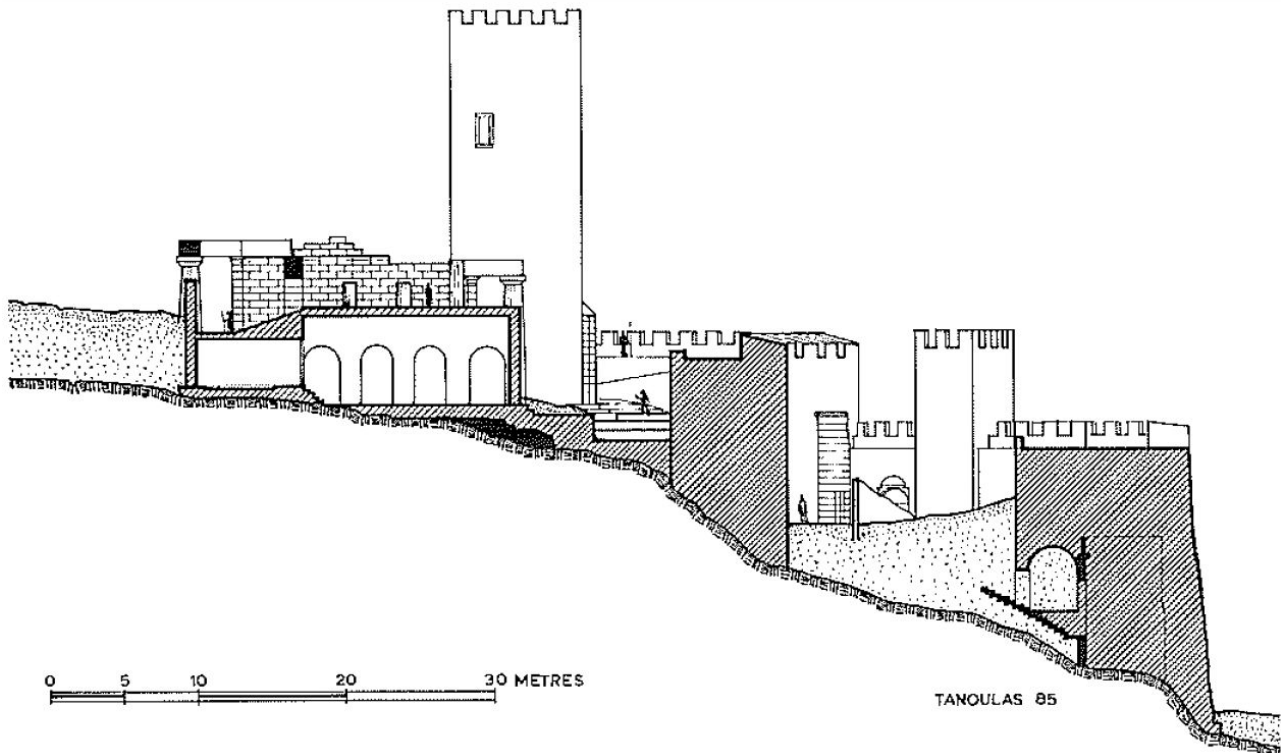
Burgundské období (1204–1311)

V té době byl athénským biskupem sv. Michael Choniates (Acominatus), který bránil Akropolis před útokem šlechtice Lea Sgourosa. Ten sice okupoval město už v roce 1203, ale Akropolis stále odolával. Byl obsazen až v dalším roce po příchodu křížáckých vojsk, vedených budoucím králem Tessaloniky Bonifácem z Montferratu. Attika se stala Athénským vévodstvím svěřeným do rukou Bonifácova burgundského rytíře Otty de la Roche, který se stal prvním athénským vévodou v roce 1204. Biskup Acominatus tak po čtvrt století opustil patronaci Athén a byl donucen odejít do exilu. Křížáckým vojskům už nic nebránilo obsadit celou oblast a pokračovat v okupaci.³⁾ V držení rodu de la Roche vydržely do roku 1308. Ale už v roce 1311 převzali vládu Katalánci.

Katalánské období (1311–1388)

Katalánské, dobře vycvičené vojsko s jádrem z almogavarské pěchoty, vedené templářem Rogerem de Flor, mělo za cíl ochránit byzantský svět před hrozbou osmanské říše. Rozhodla bitva u Halmyru, srovnatelná se známější bitvou u Azincourtu. Po bitvě u Kefissu roku 1311, kde byl poražen athénský vévoda Gautier de Brienne, řečený Walter V., došlo k obsazení celé oblasti katalánci. Tím se regiony Řecka, včetně Thesálie, Bojótie a athénské vévodství dostaly pod přímou nadvládu Katalánie.⁴⁾ Došlo i k mocenské proměně, kdy se Katalánci stali hrozbou i pro Byzanc.

Do roku 1380 existovalo společenství athénské vévodství se sicilským královstvím. Tehdy byly na Akropolisu katalánsko-aragonským králem ratifikovány tzv. Athénské články (Capítols d'Atenes), významem srovná-

Obr. 3: Průřezová rekonstrukce vstupní části hradu (první citace v pozn. 15, s. 446).

Obr. 4: Ikonografie hradu z 19. století (Reclus, É.: *The Earth and Its Inhabitants. Europe I., New York 1881, s. 54*).

telně s ústavou. V archivu Aragonské koruny je i zmínka, kdy panovník vysílá tucet ozbrojených střelců s kušemi na ochranu hradu, který nazývá „nejbohatším klenotem světa“.

Katalánská vláda byla pro Řeky tolerantnější než burgundská, přestože soudobé kroniky ji vnímaly spíše negativně. V Thesálii přežívala nadávka „katalánc“ až do 19. století. Katalánci se též zapsali do výstavby hradů a strážních věží v oblasti, z nichž byla řada postavena už za franské vlády. Stejně jako Frankové, také Katalánci uzpůsobovali své stavby aktuální potřebě, a to i na starších základech antických staveb. Jejich stavební aktivitě se občas přičítá i vysoká čtverhranná věž na hradě Akropolis. Hrad neměl v té době spíše symbolický než strategický význam, jelikož hlavním městem státu byly té době 50 km vzdálené Théby v Bojótii.

Hlavním vstupem do hradního komplexu Akropolis byly tzv. Propyleje (Propylaea). Byla přistavěna vevodova rezidence a zvýšené patro pro soukromou kapli sv. Bartoloměje. Antický chrám Parthenon se přeměnil na basiliku Panny Marie a Erechtheion sloužil jako sídlo římského arcibiskupa. Tyto přestavby již neexistují, neboť byly později likvidovány ve snaze vrátit podobu památek do stavu za dob slavného státníka Perikleia (5. století př. n. l.), který se také na výstavbě akropolského opevnění podílel.

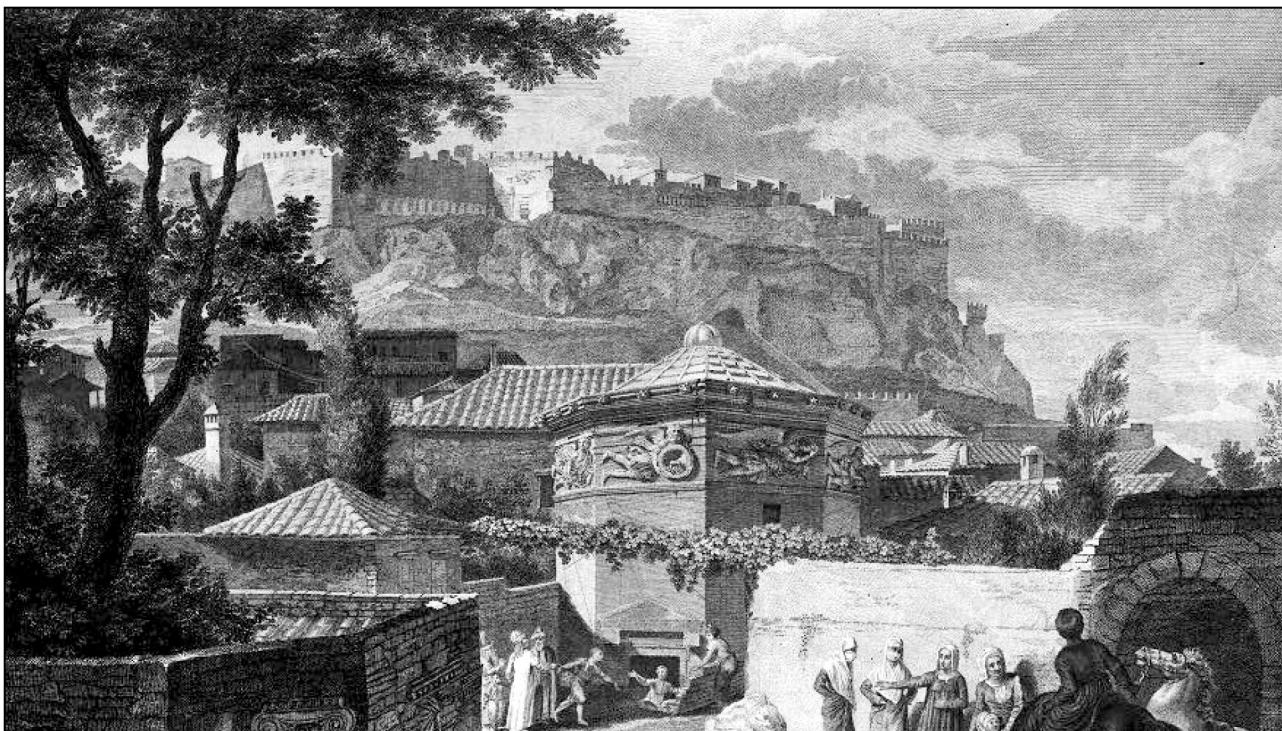
Avšak v zemi již nějakou dobu probíhaly občanské války a ve Středomoří se projevovaly důsledky papežského schizmatu, tak se stávala katalánská pozice stále ohroženější. Vyhrocená byla především 80. léta 14. století, do kdy Katalánci dovedli sílící hrozbě osmanské říše a oslabování římské papežské moci čelit a udržet si tak svoji vládu za pomoci spolenectví s Benáťany. Následně byl roku 1388 hrad Akropolis (tehdy nazývaný Castell de Cetines) přes rok obléhán navarrskou kompanií a Katalánci byli vystřídáni florentinským rodem Acciajuoli.⁵⁾

Florentinské období (1388–1456)

Acciajuoliové byli významným toskánským rodem obchodníků a bankéřů nejvyšší nobility. Půjčovali dokonce papeži i králi. Mezi historiky a archeology dochází k diskusím ohledně fortifikovaných staveb městského opevnění, hradů a věží, neboť západní mocnosti, stejně jako Byzantinci recyklovali stavební materiál starších opevnění. Proto není vždy zřejmé, nakolik lze daný stavební vývoj připisat určitému historickému období. Po celý středověk přibývalo několik okruhů hradeb, bran a dalších staveb.⁶⁾ A to i v době vlády rodu Acciajuoli. Dle některých historických teorií se výstavba hlavní věže středověkého hradu Akropolis připisuje, namísto Kataláncům, právě tomuto rodu. Ti vynakládali velké finanční prostředky pro posílení obrany a na výstavbu nových fortifikací. Jejich zájmem byl zvláště hrad Akrokorint (Acrocorinth) u města Korintu, spojujícím úzkou šíjí Peloponéský poloostrov (Morea) s pevninským Řeckem nedaleko Athén.⁷⁾

Akropolis zaznamenal také velké přestavby na mnohých budovách, kdy byly šetrně využívány materiály z byzantského období, zesilováno opevnění, ale chrámy zůstaly neporušeny.

Oblast athénské vevodství byla poslední enklávou Byzantské říše po pádu Konstantinopole roku 1453. Poslední athénský vévoda z rodu Acciajuoli – Francesco II. (1455–1456), byl na Akropoli obléhán, a nakonec byl roku 1458 donucen ke kapitulaci osmanským sultánem Mehmedem II. Ten ho ponechal jako svého vazala v Thébách na hradě Saint-Omer (Thivas), podobně jako jeho předchůdce Neria. O Francovi se říká, že byl jeho milencem. Po odhalení spiknutí proti Mehmedovi jej nechal roku 1460 popravít.⁸⁾ Tím se Atény dostaly na dlouhou dobu pod tureckou nadvládu.

Obr. 5: J. Stuart – N. Revett: Severní strana hradiště od Věže větrů. 1762 (Stuart, J. – Revett, N.: *The Antiquities of Athens*. New York 2008, Chap: III. Pl: I.).

Turecká nadvláda (1458–1821)

Za Turků rovněž docházelo k zesilování opevnění a rovněž k rozšíření obytných ploch akropole drobnými domky. Z počátku byl Parthenon dokonce ponechán jako křesťanský chrám. Ještě v 15. století křesťané zastávali názor, že „lepší sultánův turban, než papežova čepice“.⁹⁾ Když se Turkům ale donesly zprávy o spiknutí, přeměnili roku 1670 chrám na mešitu.¹⁰⁾

Benátské dobytí 1687

Turci ale na čas Akropolis ztratili ve druhé polovině 17. století. Tehdy vznikla protiturecká koalice, vedená habsburským císařem pod záštitou papeže, a ta vzala ofenzívu do svých rukou. Lotrinský vévoda Karel V. zaznamenával vítězný postup na řadě míst a spolu s polským králem Janem Sobieskim porazili Turky u Vídně. K nim se přidala Benátská republika, která operovala ve východním Středomoří. V letech 1685–1687 obsadila celý Peloponés a roku 1687 dobyla také Athény. Turci se do pevnosti Akropolis stáhli hned po dobytí Athén, protože hrad byl mimořádně bytelnou pevností v oblasti. Po systematickém ostřelování Akropole se Benáťčanům třetí den – 26. září – podařilo hrad dobýt, ale k jejich lítosti došlo k vyhození Parthenonu do povětří. Turci měli sklad střelného prachu právě v Parthenonu a Propylejích. Po dalších dvou dnech se Turci v hořícím Akropolisu rozhodli ke kapitulaci.

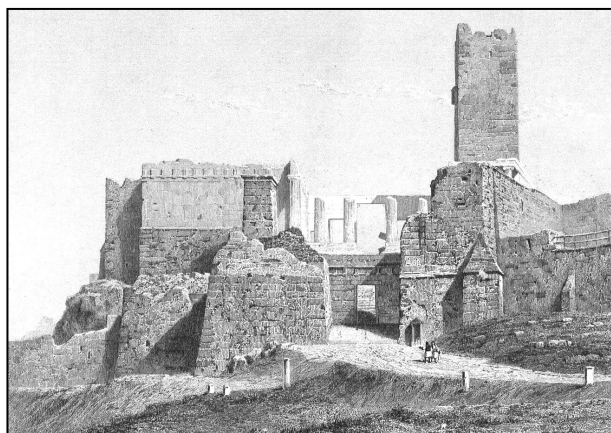
Benáťčané však museli už po půl roce Athény opustit. Při odchodu se zvažovalo zničení obranných staveb na hradě, ale z nedostatku času a sil od toho bylo nakonec upuštěno.¹¹⁾

Západním okrajem osmanské říše byl despotát Morea na Peloponésském poloostrově (ten se v geografickém slova smyslu stal ostrovem až v letech 1881–1893, proko-

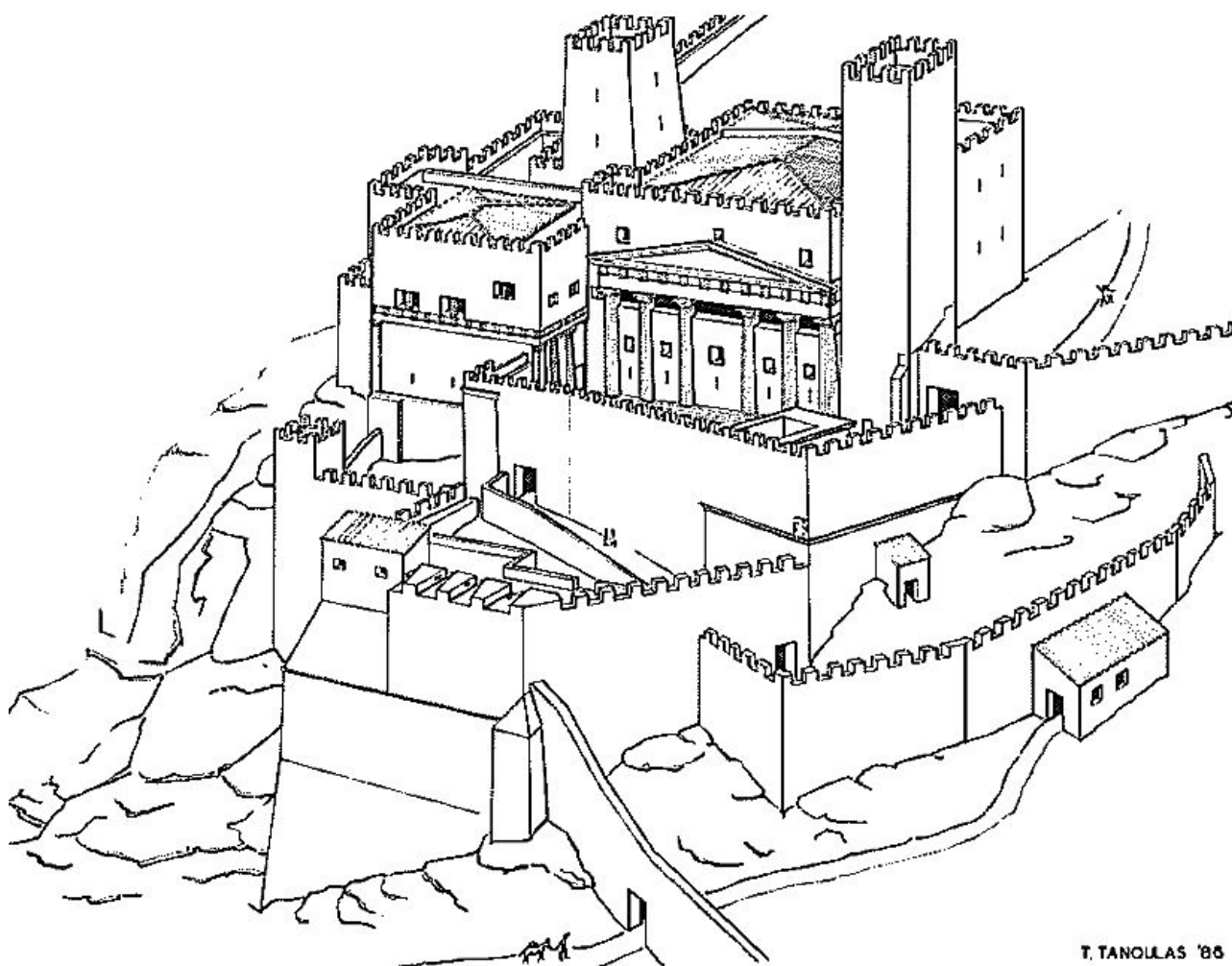
páním 6 km dlouhého a 90 m hlubokého korintského průplavu).

Hrad Akropolis stál v pomyslném středu mezi osmanskou maloasijskou Anatólií a Peloponésem. Právě hrady Akropolis a Akrokorint sřežily korintskou spojující úžinu.

Turci měli na Peloponésu nejméně 14 plně obsazených pevností upravených k osazení dělostřelectvem. Pravidelně byla istanbulskými inženýry a architekty kontrolována způsobilost obrany. Poslední pevnosti byly postaveny ještě na začátku 18. století. Měly snížené, zpevněné hrady, rozšířené bastiony pro potřeby dělostřelby a také snížené věže kvůli stabilitě. Na Akrokorintu byla v té době vydržována stálá posádka o 128 mužích. To představovalo personální průměr ostatních pevností, kde se vydržovalo 85–286 lidí.¹²⁾

Obr. 6: D. Lebouteux – A. F. Lemaître: Vstupní část Propylejí s Franskou věží. 1853 (Beulé, Ch. E.: *L'Acropole d'Athènes I*. Paris 1853, obr. 1).

Obr. 7: Rekonstrukce západní části hradu (první citace v pozn. 15, s. 439).

Obr. 8: Belveder – severovýchodní část opevnění (foto autor).

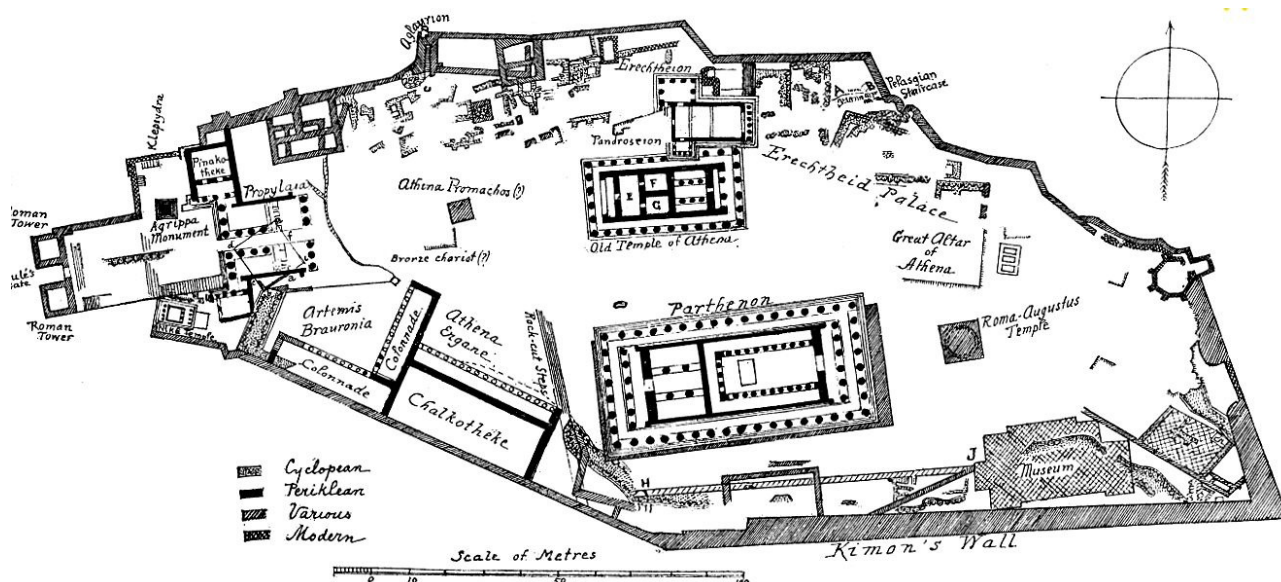
Obr. 9: Akropolis – severozápadní pohled od Areopágu (foto autor).

Řecké revoluční období

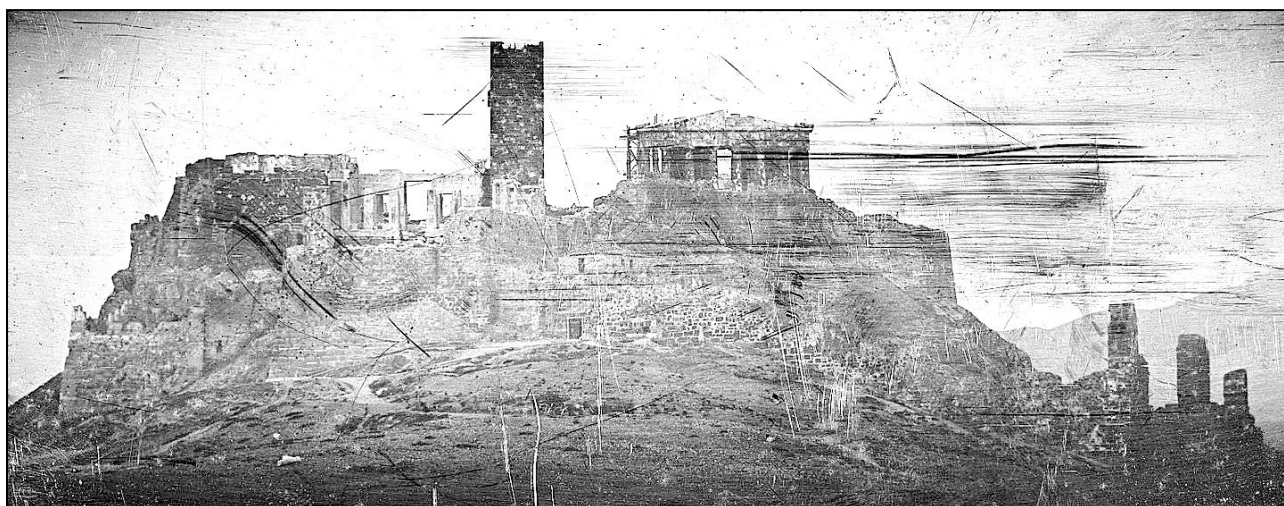
Osmanská říše ztratila nadvládu nad Řeckem teprve v první třetině 19. století. Soumraku její vlády předcházelo ustanovení tajného řeckého spolku Philike Etaireia (Přátelská společnost) v ukrajinské Oděse roku 1814. Později byla působnost přesunuta do Istanbulu. Po vyhlášení revoluce 25. března 1821 (dnes řecký národní svátek) se rozpoutala osmanská odvěta v podobě série poprav

a pronásledování ortodoxních pravoslavných kněží, včetně veřejného oběšení pravoslavného patriarchy. Rovněž zmasakrovali nebo utopili na 20 000 řeckých ortodoxních obyvatel.

Hradní věž Akropolisu byla ještě v roce 1825 využívána v noci jako strážní, se signalizací lucernou. Posledním dlouhodobým odporem bylo obléhání pevnosti Akropolis roku 1827, kdy nakonec byli řeckí obránci nuceni

Obr. 10: Půdorys aténské akropole (citace v pozn. 9, Plate XV).

Obr. 11: Nejstarší daugerotypie západní části Akropolis. 1842 (autor G. de Prangey; <https://commons.wikimedia.org/>).

hrad postoupit osmanskému generálovi. O několik měsíců později dali Řekové svolení k jednání v zastoupení Ruskem, ke kterému se přidala i Británie a Francie. Tato koalice porazila egyptsko-tureckou námořní flotilu a v dalším roce Rusko vyhláší válku osmanské říši. V dalších londýnských úmluvách roku 1830 došlo k vyhlášení Řecka za nezávislou suverénní monarchii. Tři vítězné mocnosti, bez účasti Řecka, vyhlásily roku 1832 prvním řeckým králem bavorského prince Ottu I. z Wittelsbachu.¹³⁾ Nespokojenost s bavorskou vládou vyvrcholila vojenským pučem roku 1843, vedeným Ioannisem Makriyannisem, který požadoval konstituční monarchii a řecké zastoupení ve vládě.

Politická situace se pak vyvíjela podobně dramaticky i v následujících dekádách. Nechvalně známou událostí spojenou s Akropolis byla okupace nacistickým Němcem a fašistickou Itálií a vztyčení nacistické vlajky na Akropolis.

Konec totalitních režimů nastal v Řecku až prvními svobodnými volbami v roce 1974. Akropolis byl i nadále upravován jako národní symbol striktně do podoby, jaký měla v antice – v nejslavnějším období řeckých.

Likvidace tisícileté historie Akropole

Plocha hradní akropole byla pozvolna navracena do „původního“ antického stavu už v průběhu 19. století. Dodnes je toto místo vnímáno jako nejvýznamnější posvátná dominanta, kterou nesmí zakrývat žádný výškově predisponovaný objekt. Stejným způsobem jsou často hlavní ulice koncipovány tak, aby nerušily viditelnost Akropole.¹⁴⁾

Posledním svědkem majestátnosti středověkého hradu byla čtyřhranná věž u Propylejí v čele hradu (nazývána často Franskou, Benátskou, Odysseovou věží, turecky Goulas, Koulas nebo jejími odpůrci dokonce „barbarským strážcem jako symbol cizí okupace“). Stavba Propylejí (Propylaea) se datuje do 5. století př. Kr. Jak je již z názvu patrné, šlo o původní vstupní část už na antické hradiště (pylaion, tj. brána). V souladu se středověkou defenzivní strategií zde tedy logicky vznikla 26 m vysoká věž s vnitřním dřevěným schodištěm, propojující přístup na nejsvrchnější patro. Za franského držení byly Propyleje přebudovány. Přistaven k nim byl středověký palác a též dominantní věž (Franská věž). V posledních dvou stáletích až do řecké revoluce tato věž plnila funkci vězení.

Obr.12: Socha řeckého revolucionáře Yannise Makriyanise pod hradem (foto autor).

Její datace se dodnes rozchází, jak bylo naznačeno jejími pojmenováními. Stavba se připisuje rytířské dynastii de la Roche po roce 1205. V minulosti se také připisovala dynastii Acciajuoli, Kataláncům, do období let 1403–1435, řídceji také osmanské stavební aktivitě. Moderní stavebněhistorický průzkum už dataci nemůže potvrdit. Svou výškou částečně zakrývala Parthenon, a tak bylo uvažováno o jejím zboření i přes silný nesouhlas a kompetentní argumenty některých významných osobností a odborníků. Tyto snahy sílily s objevením starších stavebních prvků v hmotě zdiva Propylejí, kde mohly být na druhotně užitých kvádrech antické epigrafy, což se nakonec místy potvrdilo. Na stavební aktivity posledních dvou tisíciletí se pohlíželo jako na „post-klasické stavby na posvátné skále“, a tak veškeré byzantské, franské a turecké památky musely, jako barbarské aktivity, podlehnout demolici.

Vojenské stavební aktivity probíhaly až do počátku 19. století. Před řeckou revo-

Obr. 13: Záběr z nacistického obsazení Akropolisu. 1941 (foto M. Baldwin-Edwards; <https://commons.wikimedia.org/>).

lucí bylo na hradě Akropolis 19 aktivních děl. Turecká armáda hrad opustila definitivně roku 1833, několik let po vyhlášení samostatného řeckého státu.

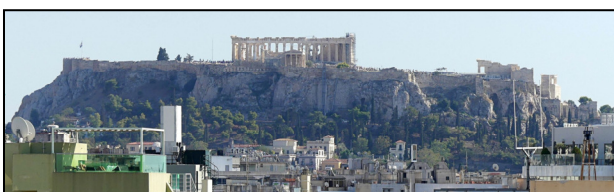
Krátce na to podnikli drobné archeologické práce řečtí archeologové Kyriakos a Pittakis. K systematickému výzkumu došlo až roku 1844 pod vedením německých archeologů. Později byl sestaven metodický koncept obnovy antických staveb se záměrným vynecháním autentických prvků z pozdějších období. Mezitím docházelo k nelegálním vykopávkám a rozkrádání nálezů do sbírek cizích muzeí.

Obr. 14: Jeden z posledních záběrů Franské věže před zbořením. 1874 (<https://commons.wikimedia.org/>).

Obr. 15: Belveder – severovýchodní část opevnění z Anafiotiky (foto autor).

Obr. 16: Akropolis – pohled od severu (foto autor).

I přes ostrou kritiku ničení památek na archeologickém nalezišti se roku 1874 výzkumu ujal německý archeolog s ruským státním občanstvím Heinrich Schliemann, známý z vykopávek v Tróji. Ten prosadil pomocí archeologické společnosti, kterou sám financoval, rozebrání tzv. Franské věže. K likvidaci věže došlo během června až října roku 1875. K nechtěnému poničení staveb (zvláště Erechtheionu, Propylejí a Parthenonu) došlo roku 1893 vlivem zemětřesení.¹⁵⁾

Koncem 19. století se z akropole vyvezlo tak obrovské množství zeminy, že to vytvořilo umělý pahorek pod hradem, který představoval ohrožení kolemjdoucích sesutím zeminy a stavebního materiálu.¹⁶⁾ Kopáno bylo až na původní skalní podloží. Není ani zřejmé, nakolik zmizelo zdívo z doby bronzové, nazývané érou „kyklopskou“. Několik byzantských křesťanských kostelů a kaplí bylo desakralizováno a zbořeno, řada budov stržena. Muslimský hřbitov byl vyčištěn a vydlážděn. Rekonstrukce okolí byla dokončena v první dekádě po roce 1900, kdy bylo kolem akropole vysázeno přes 300000 stromů, převážně borovic, aby se prostor oddělil od městské zástavby.

Už v roce 1908 si člen Francouzské akademie, historik a spisovatel Louis Bertrand posteskyl, že se z akropole stalo pouhé „další muzeum evropského typu z bílého mramoru, ale bez barev, bez pohybu, bez radosti - sterilní bez života“. Nespatřoval zde již žádnou historickou výpovědní hodnotu, ale jen moderní umělou rekonstrukci antické architektury očima 19. století.

Akropolis tak ztratila několik staletí své historie a stala se jen symbolem moderního panhelénismu.

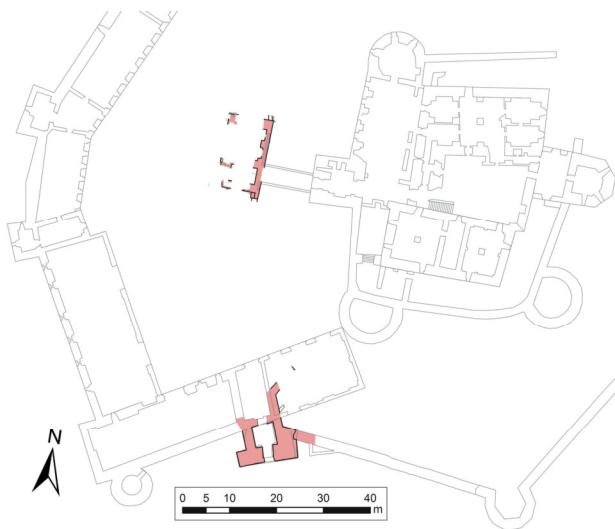
Poznámky: 1) Wright, J. C.: The Mycenaean Entrance System at the West End of the Akropolis of Athens. *Hesperia* 63/3, 1994, s. 323–360. 2) Nováček, A.: Dualita Evropy. Historickogeografická analýza. Praha 2012, s. 96. 3) Setton, K. M.: Athens in the Later Twelfth Century. *Speculum. A Journal of Medieval Studies* 19/2, 1944, s. 204–205; Herrin, J.: Realities of Byzantine Provincial Government: Hellas and Peloponnesos 1180–1205. In:

Dumbarton Oaks Papers 29. Washington, D.C. 1975, s. 262. 4) Přehledně zpracováno na diskuzním serveru www.valka.cz v kapitole: Katalánská kompanie a bitva u Halmyrosu (2012); Černohorský, D.: Byzanc na cestě k církevní unii. Bakalářská práce Filosofické fakulty Masarykova univerzity v Brně. Brno 2014, s. 12. 5) Prat, E. A.: Catalan Domination in Greece During the 14th Century. *History, Archaeology, Memory and Myth*. In: *Catalan Historical Review* 13. Barcelona 2020, s. 43–58; Dourou-Eliopoulou, M.: The Catalan Duchy of Athens and the Other Latin Powers in Greece Especially the Principality of Achaia (1311–1388). In: *Eoa kai Esperia* 4. 2000, s. 87–93. 6) Camp, J. M.: *The Archaeology of Athens, New Heaven* – London 2001. 7) Molin, B.K.: The Role of Castles in the Political and Military history of the Crusader States and the Levant 1187–1380. *Doktorská práce School of History University of Leeds*. Leeds 1995, s. 292–365; Molin, K.: Unknown Crusader Castles. London 2001, s. 211, 221. 8) Harris, J.: *The End of Byzantium*. New Haven – London 2011, s. 164; Babinger, F.: *Mehmed der Eroberer und seine Zeit. Weltenstürmer einer Zeitenwende*. München 1959, s. 50–51, 171, 191–192. 9) McHardy, G.: Athens under the Ottomans. Swamped by the Islamic Flood? 2019, s. 2. Dostupné z: https://www.academia.edu/43137825/Athens_under_the_Ottomans. 10) Miller, W.: A History of the Akropolis of Athens. *American Journal of Archaeology* VIII/4, 1893, s. 546–551. 11) Mommsen, T. E.: The Venetians in Athens and the Destruction of the Parthenon in 1687. *American Journal of Archaeology* 45/4, 1941, s. 544–556; Topping, P.: Venice's Last Imperial Venture. *Proceedings of the American Philosophical Society* 120/3, 1976, s. 159–165. 12) Özkan, D.: Fortresses of the Peloponnes, Ottoman defence and the Greek Revolution (1821–1828). *Historiein* 21/1, 2023. Dostupné z: <https://doi.org/10.12681/historiein.24491>. 13) Kolovos, E. – Kousouris, D.: Understanding the Greek Revolution (1821–1832). *New Approaches in Social, Political and Cultural History*. Leiden – Boston 2024, s. XIV–XIX; Kotoulas, I. E.: The Geopolitics of the 1821 Greek Revolution. *Open Military Studies* 2/1, 2022, s. 224–236. Dostupné z: <https://doi.org/10.1515/openms-2022-0131>. 14) Yalouri, A.H.: Global Fame, Local Claim. The Athenian Acropolis as an Objectification of Greek Identity. *Ann Arbor* 2000, s. 165. 15) Tanoulas, T.: The Propylaea of the Acropolis at Athens since the Seventeenth Century. Their Decay and Restoration. In: *Jahrbuch des Deutschen Archäologischen Instituts* 102. Berlin 1987, s. 461–476; Albani, J. P.: Palimpsests of Memory. The Medieval City of Athens in Modern and Postmodern Contexts. In: *The Historical Review = La Revue Historique* 16, 2019, s. 101; Flouda, G.: Figures of Modernity. Heinrich Schliemann, Kate Field and a Smithsonian Collection. In: *Clara Chronicle* 2, 2019. 16) Odhaduje se 120.000 kubíků zeminy (=120 moderních nákladních vozů). 17) St. Clair, W.: Who Saved the Parthenon? A New History of the Acropolis Before, During and After the Greek Revolution. Cambridge 2022, zvl. s. 492–503. Dostupné z: <https://doi.org/10.11647/OBP.0136>; St. Clair, W.: Looking at the Acropolis of Athens from Modern Times to Antiquity. In: Sandis, Constantine (ed.): *Cultural Heritage Ethics. Between Theory and Practice*. Cambridge 2014, s. 57–102. Dostupné z: <https://books.openedition.org/obp/2117>.

Archeologické aktuality z hradu Švihov

Linda Foster

Hrad Švihov se letos v létě dočkal odhalení dalších neznámých částí opevnění, a to na dvou místech (obr. 1).¹⁾

Obr. 1: Hrad Švihov, výzkum 2025 červeně (zaměření J. Plzák, Archeodata).

V jižní části vnějšího opevnění, v návaznosti na zbořenou hranolovou věž se potvrdilo pokračování pozdně středověkého zdiva od východního boku věže směrem do nádvoří. Zdivo probíhá paralelně s východní stranou gotického špýcharu, k němuž byla hranolová věž dodatečně přizděna svým severozápadním nárožím. Prostor vymezený oběma paralelními zdmi je 5,6 m široký. Propojení s věží zde zajišťoval 2 m široký vstup, zazděný asi v 18. století, kdy starší, pozdně gotické konstrukce pohltila novostavba kolny.

Letos nalezené zdivo se nachází v průjezdu sousední stodolou, která uzavřela přístup do hradu od jihu v 19. století. Pozdně gotické kamenné zdivo vystupuje v jižní části průjezdu až do výšky 1,4 m nad podlahu (obr. 2). Je zděno na pevnou okrovou vápennou maltu; celková tloušťka dosahuje 1,8 m. K odhalení došlo po vyklizení uskladněného dříví a začištění kamení vystupujícího z jílovité podlahy.

Kamenná zeď se asi v polovině délky průjezdu zalamuje šikmo k Bílé baště a končí asi po 7 m lícem ve

Obr. 2: Hrad Švihov – průjezd jižní stodoly. Zalomení zdi z doby kolem roku 1500, dochované při podlaze vlevo (foto autor, září 2025).

směru SZ-JV. Líc je ubourán až do 0,7 m pod jílovou podlahu a obsahuje i 2 cihly.

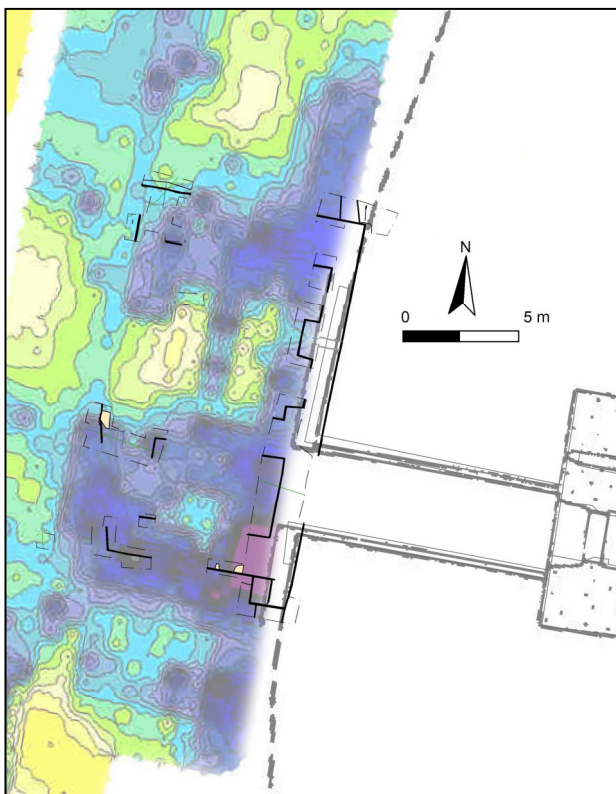
Dle sesazení zaměření²⁾ odhaleného zdiva se starším plánem hradu³⁾ se lícované ukončení zalomené části zdi v jižní stodole jeví jako možná součást předpokládané hrany vnitřního příkopu kolem hradního jádra. Líc se však podařilo zjistit jen v drobné sondě, kterou nelze rozšiřovat kvůli zachování místa pro průjezd větších vozidel. Neznáme tedy navazující konstrukce ani tloušťku zdi. Ani spekulativní splavné propojení mezi vnějším a vnitřním příkopem se letošním nálezem příliš nevyjasnilo. Jako splavný kanál mohl dočasně fungovat prostor v pozdější jižní věži, jejíž základ původně tvořily pouze dvě paralelní zdi, dle stavebních spár druhotně opatřené opěrky a jižní zazdívkou. Zalomení v průběhu kanálu od věže směrem k vnitřnímu příkopu jasně předpokládá již T. Durdík.⁴⁾

Rozsahem větší výzkum na předhradí před mostem do vnitřního hradu měl cíl identifikovat zaniklé konstrukce, z nichž nad terén vystupovalo jádro zdí kolmých k oběma bokům mostu, i přímo před mostovkou. Líce se dochovaly pouze na východní straně, tedy směrem do zasypaného vnitřního příkopu. Tato torza zdí neznámého rozsahu, stáří a významu jsou ošlapávána i oblézána desítkami tisíc návštěvníků ročně. Podnět k výzkumu tedy vzešel od správce objektu, který hledá adekvátní řešení úpravy povrchu nádvoří před vstupem na most, kde se návštěvníci shromažďují.

Obr. 3: Hrad Švihov – předmostí s torzovitou dlažbou (foto autor, leden 2025).

V zatravněném nádvoří předhradí je vyvýšená část bezprostředně před mostem jediným místem, které dnes pokrývají nesouvislé plochy dlažby asi z 18. století (obr. 3). Dlažba zaniká v travním porostu, v cestě od severní brány k mostu ji překrývá šterk. Po bližším ohledání situace s T. Karlem, a vybavení návrhem čtverhranné stavby, kterou zde v 50. letech 20. století viděla D. Menclová,⁵⁾ jsme byli schopni rozeznat z dlažby mírně vystupující líce zdi a vnitřní kouty jihovýchodní části zaniklého objektu. Uspořádání části dlažby do linií nás vedlo k domněnce, zda nejde o náznakovou prezentaci půdorysu zaniklé stavby, provedenou během obnovy hradu v minulém století. Porovnání současného stavu na snímku z dronu s plánem půdorysu hradu asi z poloviny 18. století však

Obr. 4: Soutisk geodetického zaměření zdí, odhalených výzkumem v roce 2025, s anomáliemi geofyzikálního měření (viz pozn. 2 a 4).

ukazuje, že dlažba nejspíš obklopovala tehdejší schodiště před nástupem na most.

Další vodítko k rozsahu zapomenuté stavby poskytl geofyzikální průzkum R. Křivánka.⁶⁾ Základy rozměrné budovy před mostem potvrdilo měření geoelektrickou metodou symetrického odporového profilování s elektrodami ve čtvercích 1 x 1 m, a to jak při mělčím hloubkovém dosahu do ca 0,5 m, tak i do hloubky ca 1 m. Anomálie zjištěné pod zemí se letos potvrdily přesně v místech nalezených zdí (obr. 4). Ubourané zdivo pod terénem také velmi dobře indikují vegetační příznaky. Po dlouhodobém suchu bývá na nádvoří výrazná linie seschlé trávy např. nad kontreskarpovou hranou vnitřního příkopu jižně od mostu směrem k severovýchodnímu nároží špýcharu. Naopak linie tmavší trávy znamená průběh recentního výkopu s inženýrskými sítěmi.

Hledání půdorysu stavby před mostem pokračovalo v ručně kopaných sondách, opatrně rozvržených tak, abychom se vyhnuli rozebírání dosud soudržné dlažby. Tedy jenom tam, kde už byla v minulosti poškozená.

V sedmi sondách se podařilo odhalit zdivo, které patří objektu o celkovém vnějším půdorysu 9,5 x 15,5 m s širšími základy. Základ se rozšiřuje v hloubce 0,8 m pod terénem u severní zdi a 1,6 m u jižní. Čelní, severní obvodová zeď obrácená k bráně od města dosahuje tloušťky 2,1 m, jižní obvodová zeď jen 1,7 m. Objekt půdorysu lichoběžníku s šikmou jihozápadní stranou byl členěn na jižní trakt s vnitřním půdorysem 3,5 x 5,6 m přímo v prodloužení mostu, a severní trakt s vnitřní délkou 6,5 m. Dochováno je základové zdivo, jehož ubouranou korunu překrývá dlažba patrná na povrchu terénu. Nadzemní části zdí kolmých na most tvoří východní stranu tohoto objektu s nárožím armovaným pískovcovými kvádry (obr.5).

Obr. 5: Hrad Švihov – SV nároží budovy předbraní (foto autor, srpen 2025).

Obr. 6: Hrad Švihov – JV nároží předbraní (foto autor, září 2025).

Objekt před mostem lze dle charakteru základů a stavebních souvislostí v celkovém plánu hradu zařadit pravděpodobně do období pozdní gotiky, někdy kolem roku 1490 v návaznosti na dokončení stavby mostní věže. S tím koresponduje i několik střepů z pozdního 15. století v základovém vkopu jižní obvodové zdi a fakt, že vnitřní SV kout části před mostem je založen na vrstvě destrukce se střepů z 15. století a s hroudami vypálené mazanice ze starších konstrukcí, zaniklých požárem.

Archeologická komise, konaná na místě 30. září za účasti F. Gabriela, L. Kursové, J. Varhaníka, V. Razíma, R. Křivánka, L. Hobla, T. Karla a řady archeologů a archeoložek z muzeí Plzeňského kraje, se shodla na inter-

pretaci objektu jako předbraní s vrátnicí. Průjezd do brány zřejmě vedl skrz západní zeď u pískovcového článku s okosenou hranou (v prodloužení mostu). Spára v navazujícím základu u pískovce patrně neznamená využití zdi výrazně staršího objektu, ale je pozůstatkem analogicky ztvárněného okolí portálu jako v mostní věži.

Odhalená stavba nebyla zatím identifikována v žádném známém dobovém pohledu na hrad. Existenci vrátnice ale potvrzují zmínky v písemných pramenech, a to k roku 1505 „... sklep u věži, mostníci kde sedají proti mostu...“.⁷⁾ A dále v roce 1563 „...v předhradí to stavení u schodů a mostu, které se jmenuje Lezkov i s tím, kde zámečník bejval...“.⁸⁾ Další zmínka „... příkopy vodní oba dva i s těmi zdmi nepřikrytými, které mezi týmiž příkopy s obou stran jsou...“⁹⁾ snad poukazuje na zdívo, odhalené na kontreskarpové hraně vnitřního příkopu. K objektu předbraní je na severu i na jihu přizděno druhotně, na spáru, odlišuje se i charakterem měkkí vápenné malty šedobílé barvy. V severní části, snáze přístupné od města je tato zeď víc rozebrána, úplně zbavena lícových kamenů až do hloubky 1,7 m od povrchu. Kdežto na jižní straně od mostu se oboustranně lícované zdívo kontreskarpou dochovalo víceméně těsně pod terén (obr. 6 – zeď v popředí).

Předbraní zaniklo nejspíš během bojení hradu po roce 1655 z nařízení císaře Ferdinanda III.¹⁰⁾ Na plánu hradu z poloviny 18. století už neexistuje. Ve zřícenině místnosti u jižní strany brány (obr. 6), snad s topeništěm v koutě, se postupně vršilo smetiště kuchyňského a řeznického odpadu převážně z 16. až 17. století. Kromě zvířecích kostí

obsahuje zlomky očazených hrnců a pánví – trojnožek, i zlomky kachlů s reliéfní výzdobou rostlinnými ornamenty, jiné s andílkem, lvíčkem i dráčkem. Soubor nálezů doplňuje malý peníz (1/14 groše) z kutnohorské mincovny z 1. poloviny 16. století,¹¹⁾ a žulová koule o průměru 20 cm.

Nádvoří předhradí hradu Švihov v sobě evidentně skrývá řadu dosud nepoznaných částí hradu. Výzkum plochy před mostem výrazně koriguje dosavadní závěry o pozdně gotické podobě hradu. Zůstávají však otevřené otázky původu dalších výrazných anomálií z geofyzikálního průzkumu předhradí a jejich datace, i otázka podoby členitého uzavření hradu na jižní straně.

Poznámky: **1)** Výzkum zajišťuje oddělení archeologie Národního památkového ústavu, ú. o. p. v Plzni pod vedením autorky článku za vydatné fyzické účasti kastelána hradu Lukáše Bojčuka. **2)** Geodetické práce provádí Jindřich Plzák, Archeodata. **3)** Štorm, B.: Obnova státního hradu Švihova. Zprávy památkové péče 14/6-7 XIV. Praha 1954, s. 165–183. Plán obnovy na s. 167. **4)** Durdík, T. – Křivánek, R.: Nálezná zpráva o geofyzikálním průzkumu na hradě Švihov v roce 2009. Praha 2010, s. 27. Uloženo v ARÚ AV ČR Praha. **5)** Menclová, D.: České hrady 2. 1. vydání. Praha 1972, s. 393–405. **6)** viz pozn. 2. **7)** Líbal, D. – Lancinger, L. – Muk, J.: Stavebně historický průzkum SÚRPMO. Praha 1975, s. 5. **8)** Citace v pozn. 7, s. 10. **9)** Citace v pozn. 7, s. 12. **10)** Citace v pozn. 7, s. 18. **11)** Předběžně určil PhDr. M. Hus ze ZČM v Plzni. Minci našel Milan Niebauer s detektorem.

Hradní cimbuří jako literární motiv německého minnesangu

Anežka Klimentová – Martin Šenk

Středověká dvorská kultura je pevně spjata s prostředím hradů. Ke dvorské kultuře a ke světu vrcholně středověkých hradů neodmyslitelně patří i minnesang – tedy milostná básnická tvorba sepsaná střední horní němčinou. V centru tohoto literárního žánru stojí ústřední milostný pár dvorského muže a jeho paní, o kterou se rytíř, vesměs neúspěšně, uchází. Dvorská lyrika se tedy pojí se specifickým společenským a kulturním étosem, který se prosazoval ve vyšších vrstvách společnosti a který byl vysoce produktivní až do druhé poloviny 13. století. Zároveň do popředí vystupuje postava básníka coby autora a interpreta v jedné osobě. Obecně známým příkladem souvztažnosti mezi minnesangem a hradním prostředím je literární motiv zápasu pěvců na hradu Wartburg (*Sängerkrieg auf der Wartburg*) – tedy sbírka německých básní ze 13. století, které specifickým způsobem reflektují lesk a slávu dvora durynského lantkraběte Hermanna I.

Kdo by však v minnesangu hledal prameny k dějinám středověkých hradů, byl by nutně zklamán. Německá lyrická básnická tvorba neobsahuje celistvé popisy hradních opevnění, protože autoři předpokládali, že jejich publikum je s podobou hradů důvěrně obeznámeno, a tak autoři zaměřovali pozornost spíše na jiné náměty: velké oblíbě se těšily přírodní motivy květin, ptáků, zelené trávy, kvetoucích stromů a jara.¹⁾

Překvapivé pak je, že dokonce ani samotný termín hrad (*búrc*) v německém minnesangu nenalzáme, výjimku lze postřehnout pouze v politicko-nábožensky laděné

písni *Syn wint wet von Babylon* (KLD 1 II 4) autora známého jako Der Wilde Alexander. Z toho je mimo jiné patrné, že hrad nesloužil ve dvorské lyrice jako literární metafora (která by například symbolizovala místo dvorné lásky a podobně).²⁾ Co naopak lze v minnesangu nalézt, je tematizace dílčích částí hradu. Zejména hradní komnaty jsou v minnesangu samozřejmým místem setkávání dam a dvorných rytířů a představují kulisy milostného děje. Pro příklad lze uvést první strofu básně od Heinricha z Morungen (MF 129, 14): „Viděl někdo tu paní, kterou lidé vidávali krásnou v okně stát? Ta přenádherná ze mě mé strasti snímá, které mi nedají spát. Září jasně jako slunce za jarního rozbřesku. Dřív byla skryta mému zraku. V tom čase jsem byl pln zmaru. Toho chci nyní zanechat.“³⁾ Případně část básně od Kürenberga (MF 8, 9), ve které situování děje do komnaty prozrazuje zmíněný mobiliář: „Již tma byla dávno, když jsem stál, u tvého lože, paní, však vzbudit tě se bál. Bůh proklej jméno tvé! pravila ta paní, já nejsem zvíře divé!“⁴⁾

V tomto našem drobném příspěvku je pozornost zaměřena na literární reflexi specifického prvku hradního opevnění, a to hradního cimbuří. Doklady použití termínu cimbuří (*zimme*) v německojazyčném minnesangu jsou více než skromné – máme co do činění vlastně jen se dvěma básněmi. Na prvním místě stojí již zmíněný Ten z Kürenberga (Der von Kürenberg) – blíže neznámý autor původem pravděpodobně z Rakouska, který působil ve 12. století a jenž je dnes považován za prvního jménem zná-

Illuminace z Codexu Manesse, fol. 54r (počátek 14. století.)

Illuminace z Codexu Manesse, fol. 22v (počátek 14. století.)

mého autora dvorské lyriky. Küenberg v básni „*Ich stuo-ont mir nehtint späte*“ (MF 8, 1) zasadil děj své lyriky do výšin hradního opevnění těmito verši: „*Na cimbuří jsem stála, když noc se blížila, náhle jsem rytíře zazpívat slyšela, sladce jak Küenberga ztichlému davu hrát. Ať opustí mou zem, touha mi nedá spát. // Osedlej mi kvapem koně, dones mi brnění, má paní mě pryč ze své země vyhání. Ona mě přimět chtěla, abych jí srdce dal. Navěky musí toužit, raději spěchám širým krajem dál.*“⁽⁵⁾ Kulisy v podobě hradního cimbuří pak lze nalézt patrně až v pozdější milostné básni „*Ich hörte uf der heide*“ (MF 140, 1) druhého zmíněného autora – Heinricha z Morungen († ca 1220), ve které stojí: „*Nalezl jsem ji na cimbuří, samotnou, a byl jsem poslán k ní. Pak jsem směl žádat, ať mě jak se patří svou láskou za službu odmění. V tu chvíli jsem myslel, že celá zem má vzplát, to však proto, že sladkou láskou byl jsem jat, cit chtěl rozum oklamat.*“⁽⁶⁾

V obou případech se jedná o milostnou lyriku, jejíž autoři děj záměrně zasadili do prostor, které byly dobře známé předpokládaným recipientům textů. Ti velice dobře věděli, jak vypadá cimbuří a s čím je spojeno – s pozorováním a čekáním (boj na hradbách byl oproti tomu vlastně raritní záležitostí). Dáma na cimbuří je zobrazena přesně v této pozici – stojí, čeká a vyhlíží – a autorovi stačí jen drobný prostor k dokreslení scény. Zajímavé je, že v minnesangu dáma stojí a čeká právě na hradním cimbuří, a nikoliv pouze v hradní věži, jak bychom snad mohli očekávat například v kontextu známých vyobrazení Codexu Manesse (viz obrazová příloha). Jaké širší závěry

Illuminace z Codexu Manesse, fol. 164v (počátek 14. století.)

lze z úryvků vyvozovat, je obtížné říci. Objevila se například teze, podle které umístění dámy na cimbuří hradní zdi znázorňuje její vyšší sociální postavení před mužem, který stojí pod hradbou.⁷⁾ Vyvýšená pozice dámy však může také vypovídat o stavebních dispozicích konkrétního hradu a o umístění dámských komnat. Jako věrohodnější se tak jeví spíše konstatovat, že dáma na cimbuří je zobrazena v otevřenější a dostupnější pozici, tedy jako žádoucí a toužící po lásce, než kdyby byla skryta v hradní věži.

Poznámky: 1) Hrad jako motiv v minnesangu byl tématem sborníku Bauschke, R.: *Die Burg im Minnesang und als Allegorie im deutschen Mittelalter*. Frankfurt am Main 2006. 2) *Der Wilde Alexander*, »Syn wint wet von Babylon« (J 7 8 9). Dostupné online v rámci: *Lyrik des*

deutschen Mittelalters [digitální edice] <https://www.ldm-digital.de/show.php?lid=933&mode=0x600> 3) *Překlad autorky podle Moser, H. – Tervooren, H. (Hrsg.): Des Minnesangs Frühling: Band I. Texte*. Stuttgart 1988, s. 249. 4) *Překlad autorky podle tamtéž*, s. 25. 5) *Překlad autorky podle Kasten, I.: Frauenlieder des Mittelalters: Zweisprachig*. Stuttgart 1990, s. 38 (tj. tatáž báseň zde záměrně citována podle odlišné edice). 6) *Překlad autorky podle Moser, H. – Tervooren, H. (Hrsg.): Des Minnesangs Frühling*, s. 269. 7) Bauschke, R.: *Burgen und ihr metaphorischer Spielraum in der höfischen Lyrik des 12. und 13. Jahrhunderts*. In: Bauschke, R.: *Die Burg im Minnesang und als Allegorie im deutschen Mittelalter*. Frankfurt am Main 2006, s. 16–17.

Drobnosti, dodatky, opravy, informace, zajímavosti, ohlasy

Za Františkem Musilem

Jiří Slavík

Dne 13. května 2025 zemřel ve věku 86 let východočeský historik a kastelolog prof. PhDr. František Musil, CSc. Ačkoliv se narodil v Pardubicích do rodiny matematika – kreslíře a učitelky dějepisu, celý život žil v Ústí nad Orlicí. Již od dětství se zajímal o panská sídla, navštěvoval je s rodiči, otec mu je kreslil podle předloh ze Sedláčkových Hradů. Po absolvování gymnázia v České Třebové (1953–1956) odešel studovat dějepis a ruštinu na filozofické fakultě olomoucké university. Vybral si ji kvůli zaměření katedry historie na regionální dějiny středověku a kvůli osobnosti docenta Ladislava Hosáka. Jako téma své diplomové práce si chystal opravy a doplňky k prvnímu dílu Sedláčkových Hradů (Chrudimsko), tedy z území jižní poloviny východních Čech, musel však od něj ustoupit a zvolit téma z moderních sovětských dějin. František Musil po promoci v roce 1960 nejdříve vyučoval na Základní škole Komenského v Ústí nad Orlicí a pak na gymnáziu ve Vysokém Mýtě, aby se vrátil na základní školu v Ústí nad Orlicí. Nakonec přestoupil na tamní Střední průmyslovou školu textilní jako učitel dějepisu. Chtěl se i nadále věnovat historii, a tak dělal externí aspiranturou (dnešní doktorské studium) v Olomouci u Ladislava Hosáka v letech 1964–1969. Rigorózní zkoušku skládal v roce 1968 a na podzim téhož roku měl doktorskou promoci. Současně studoval i starší slovenské dějiny. Dizertaci obhájil 6. listopadu 1969, ovšem titul CSc. obdržel až v roce 1990. Mezitím už na vysoké škole vstoupil do KSČ, ale v roce 1970 byl za své postoje v roce 1968 vyloučen. To znamenalo i ukončení jeho studií a pracovní omezení, mohl pouze učit na již zmíněné střední průmyslové škole textilní, ačkoliv byl zván i do Olomouce. To již byl ženatý a s manželkou Irenou měli dva syny.

Od roku 1968 pod vedením archiváře Tomáše Šimka připravoval s dalšími historiky a archiváři východočeský svazek sedmidílné publikace „nového Sedláčka“ Hradů, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, vydávané nakladatelstvím Svoboda. František Musil zpracovával především lokality v okrese Ústí nad Orlicí, celkový počet jím zpracovaných hesel údajně dosahuje pěti až šesti set. Příprava práce, zahrnující klasická šlechtická sídla (hrady, zámky, tvrze) vzniklá do roku 1848, se velice táhla a východočeský svazek publikace, bohužel kvůli čtenářské přístupnosti zbažené poznámkového aparátu, vyšel jako poslední až v roce 1989. To již byl František Musil členem Klubu Augusta Sedláčka a podle možností přispíval do nejrůznějších tiskovin články o dějinách a stavební podobě hradů, zámků i tvrzí. Mezitím zpracoval moravskoslezský díl soupisu (Panská sídla v Československu, Předběžný seznam hradů, zámků, tvrzí, kaštelů, kuríí a letohrádků. Díl III., Morava a Slezsko, 1981) pro pražský Ústřední kulturní dům železničářů, resp. pro jeho Klub sběratelů kuriozit. V roce 1984 byl hlavním

autorem trojsvazkové soupisové publikace Kulturní památky okresu Ústí nad Orlicí. Podílel se na turistických průvodcích nakladatelství Olympia Hradů a zámky v Čechách (1986) a Hradů a zámky na Moravě (1987), kde byl dokonce uveden jako první člen autorského kolektivu.

V letech 1993–1997 externě spolupracoval s katedrou historie FF UP v Olomouci. V roce 1996 začal (opět externě) vyučovat na královéhradecké Vysoké škole pedagogické (od roku 2000 Univerzita Hradec Králové), kam ho získal agilní vedoucí Ústavu historických věd doc. PhDr. Vladimír Wolf. To už měl za

František Musil se studenty královéhradecké Univerzity v roce 2006 v Kladské Bystrici (Polsko). Foto J. Švejkar.

sebou publikace o panských sídlech okresů Ústí nad Orlicí (1994) a Rychnov nad Kněžnou (1998, společně s Ladislavem Svobodou) i publikaci o osídlování kraje na Tiché Orlici ve středověku (2002, habilitační práce obhájena roku 1998). Podílel se na vzestupu královéhradeckého pracoviště až po nynější Historický ústav Filozofické fakulty Univerzity Hradec Králové. Stále publikoval v odborných i regionálních periodikách, nevynechával ani Hlásku zpravodaj Klubu Augusta Sedláčka. V roce 2006 na olomoucké univerzitě obhájil profesuru, titul univerzit-

ního profesora obdržel z rukou prezidenta Václava Klause 6. listopadu. Ve stejném roce vydal dvoudílná skripta Úvod do kastelologie. V roce 2003 se svým dlouholetým přítelem Miroslavem Plačkem vydali práci Zaniklé hrady, zámky a tvrze Moravy a Slezska, o dva roky později rozšířenou i o Čechy, které již před tím samostatně zpracoval Jiří Úlovec. Jeho dlouhodobý zájem o dějiny východních Čech a Kladska vyvrcholil po roce 2000, kdy se jako vedoucí autorského kolektivu a autor řady kapitol podílel na přípravě syntézy Dějiny východních Čech v pravěku a středověku (do roku 1526), vydané v roce 2009 a jeho kapitoly jsou zařazeny i v objemné historické syntéze Kladska, Dějiny regionu (2012). V roce 2015 vyšla jeho práce Neznámé zámky Moravy a Slezska.

V roce 2017 odešel do důchodu a v roce 2019 se stal prvním emeritním profesorem Filozofické fakulty Univerzity Hradec Králové. V roce 2017 byla Františku Musilovi udělena Cena města Ústí nad Orlicí za zásluhy v oblasti historického bádání a za pedagogickou činnost. V letech 2016–2020 se zapojil do vědeckého projektu NAKI II Uprostřed koruny české, Gotické a raně renesanční umění východních Čech (1250–1550), ukončeného v roce 2020 výstavou v královéhradeckém muzeu. Do velmi rozsáhlého třísvazkového katalogu přispěl podílem na dvou studiích, 22 hesly o historii nejvýznamnějších měst a hesly o hradech Brandýs a Lanšperk.

Františka Musila lze bez rozpaků označit za jednoho z nejvýznamnějších žáků profesora Ladislava Hosáka. Celý život se věnoval starším českým dějinám, regionálním dějinám východních Čech a Kladska, milované kastelologii, dějinám textilního průmyslu, nejstarším dějinám Uher a postavení Slovenska ve feudálních Uhrách (na ně zaměřil i svoji rigorózní a kandidátskou práci). V paměti všech, kteří ho poznali, zůstane zapsána jeho obrovská vstřícnost a milá povaha.

O něm

Wolf, V.: 75 let prof. PhDr. Františka Musila, CSc. In: Kladský sborník 10. Hradec Králové 2014, s. 229–232; Wolf, V.: 65 let Doc. PhDr. Františka Musila, CSc. Východočeské listy historické 21–22, Hradec Králové 2004, s. 5–7; Felcman, O.: Doc. PhDr. František Musil, CSc. šedesátníkem. Zpravodaj Historického klubu Praha, 9/1, 1999, s. 45–48; Felcman, O.: František Musil, prof. PhDr., CSc. (*1939). Východočeské listy historické 29, Hradec Králové 2012, s. 101–102; <https://www.pametnaroda.cz/cs/musil-frantisek-1939>; <https://www.pametnaroda.cz/cs/musil-frantisek-20181109-0>; [https://cs.wikipedia.org/wiki/Franti%C5%A1ek_Musil_\(historik\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/Franti%C5%A1ek_Musil_(historik)).

Bibliografie

Do 31. 5. 1994 in Listy Katedry historie 7, Hradec Králové 1994, s. 23–45.

Od 1. 6. 1994 do 31. 7. 2003 Východočeské listy historické 21–22, Hradec Králové 2004, s. 8–17.

Konference „Buchlovský Sciurus“ 2024

Radim Vrla

V pátek, dne 13. září 2024 se na hradě Buchlově konal další ročník komorní konference „Buchlovský Sciurus“, na jejíž organizaci, ale i programu se podíleli někteří členové Zlínské pobočky (R. Vrla, Z. Schenk, T. Třetina), posílení kolegou z pobočky brněnské (J. Štětina). Z „hradní“ problematiky zde například zazněly přednášky *Současný stav poznání podoby středověkého hradu v Kroměříži* (J. Štětina), *Hrad Cimburk: Obnova prostoru bývalé první brány a obnova bergfritu v letech 2021–2024* (D. Krámer), *Mapování hradu Nový Šaumburk nedestruktivními archeologickými metodami* (J. Juchelka) a *O nové věži na hradě Starém Světlově* (R. Vrla).

Z dalších zajímavých referátů uvádíme alespoň: *Užití historického umělého kamene v architektuře* (Z. Štaffen), *Postřehy z péče o památky zahradního umění v Polsku* (L. Křesa-

dlová), *Výsledky průzkumu měšťanského domu na Horním náměstí 35 v Přerově (archeologie, operativní průzkum a dokumentace, 3D snímky)* (Z. Schenk), či *Prezentace knihy Péče o památky na Valašsku v letech 1850–1938* (Z. Matyáš). Někteří z cca 50 účastníků vyčkali do soboty, kdy na hradě probíhaly speciální komentované prohlídky, zaměřené na jeho středověké stavební dějiny (R. Vrla, J. Štětina). Později však vichřice, vyvracející stromy znemožnila odjezd z hradu a nedobrovolný pobyt v nedostupném hradě bez elektřiny, trvající do nedělního odpoledne, byl dobrodružnou tečkou za letošním setkáním.

Jak dál s Hláskou

Vážení čtenáři

Dostáváte novou Hlásku s měsíčním zpožděním. Je to způsobeno nedostatkem článků. Zapřemýšlejte nyní nad tím, jak tomu čelit. Cožpak nemáte nové informace z výzkumů, nevšimli jste se něčeho nového na hradech či tvrzcích. Příspěvek nemusí být dokonalý, protože ke každému objektu se bude stále objevovat něco nového.

Hláska jako časopis vycházející 4 x ročně může přinášet novinky a aktuality, které by jinak na uveřejnění v jiných publikacích či periodikách musely dlouho čekat.

redakce

Svědectví o stavebních aktivitách na českých hradech v listech z chebského archivu

Jan Boukal

Státní okresní archiv v Chebu náleží co do množství a rozmanitosti dochovaných středověkých písemností k nejbohatším na území České republiky. Rozličné zde uchovávané písemnosti již v minulosti hojně užívali přední čeští historikové i regionální badatelé. Ve fondu Archiv města Cheb (fond 1) se dochovalo i značné množství tzv. listů poselacích-missivů mezi chebskou městskou radou a českými šlechtici a městy. Tyto listy se týkají rozmanitých témat, zejména válek a soudů, ale objevují se i témata obchodní, informační i jiná. Jedním z probíraných témat v korespondenci mezi českou šlechtou a Chebskými jsou rozličné služby, které šlechta od Chebských požadovala a záležitosti, týkající se osob, které tyto služby prováděly.¹⁾

Dochovalo se zde i několik listů, které souvisí se stavebními aktivitami na českých hradech. Pozoruhodný je list Děťicha Fictuma na Egerberku z roku 1478, v němž žádal chebskou městskou radu, aby mu na hrad Egerberk zaslala svého mistra, který umí táflovat světnice („der dy Sthubenschoben kan“).²⁾ Z listu křivoklátského hejtmána Jiříka Bírky z Násilí z roku 1493 Chebským se dozvídáme, že na Křivoklátě zemřel „Jiřík Hudec od vás rodilý, kterýž jest dělal cihly s mistrem Hanzlem na Hrádku“. Bírka věděl o jakýchsi nesnázích mezi bratrem zesnulého a jeho macechou, která nevěřila, že dotčený Hudec je po smrti. Bírkův list měl být tedy patrně potvrzením o jeho úmrtí.³⁾ V nedatovaném listu (patrně z doby poděbradské či jagellonské) psal „purkrabě hradu mostského“ Litold z Hřivice Chebským, že mistr Tomáš Cihlár z Chebu na mosteckém hradě započal stavební práci a odešel, aniž by ji dokončil. Na práci byla již přítom vynaložena polovina veškerého rozpočtu. Purkrabí proto žádal, aby se Tomáš Cihlár na hrad vrátil společně s poslem, který doručil jeho list.⁴⁾ Jednoznačná identifikace Litolda je však značně obtížná, osoba jména téhož s tradičním rodovým přízviskem Kozelka byla purkrabím na Bílíně a Krupce a dle Sedláčka tento Litold zemřel roku 1480, jiný Litold Kozelka, doložen sezením na Ohništi (Ohníči) a Křemýži, byl snad synem předchozího. Sedláček žádného Litolda Kozelku v souvislosti s Mostem neuvádí.⁵⁾

Vzhledem k rozsáhlosti uvedeného fondu je možné, že výhledově zde může k objevu dalších obdobných zpráv. Z edičně

zpřístupněných zdrojů například víme, že chebský stavitel Erhart Bauer se podílel na přestavbě Pražského hradu, ale pracoval rovněž v Lokti a na Andělské Hoře. Jiný chebský stavební mistr Hans Schaffer se ve službách Beneše z Weitmile pohyboval v jagellonském období mezi Chomutovem, Karlštejnem a Prahou a chebský mistr Michal pracoval pro Půtu Švihovského z Rýzmburka na hradě Rabí.⁹⁾

Poznámky: 1) Boukal, J.: Vztahy města Cheb a české šlechty v pozdním středověku. Disertační práce Ústavu českých dějin Filozofické fakulty Univerzity Karlovy Praha. Praha 2022.

2) Státní okresní archiv Cheb (dále jen SOKA Cheb), fond Archiv města (dále AM) Cheb, kart. 486, fasc. 664, A 2809/2; Langhammer, R.: Die Burgen des mittleren Egertales und die Stadt Klösterle. Klösterle a. E. 1934, s. 21; Sýkora, M. – Volf, M. – Boukal, J.: Egerberk. Hrad Jindřicha Škopka z Dubé. V tisku. 3) SOKA Cheb, fond AM Cheb, kart. 479, fasc. 653, A2782/2; Boukal, J.: Listy křivoklátského hejtmana Jiříka Bírky z Násilí. In: Věstník Musejního spolku král. města Rakovníka a okresu rakovnického 54, 2016, s. 44. 4) SOKA Cheb, fond AM Cheb, kart. 486, fasc. 663, A 2800/118. 5) Sedláček, A.: Hrady, zámky a tvrze Království českého 14. Praha 1923, s. 161–162, 214, 358; Historický ústav AV ČR, Kartotéka Augusta Sedláčka, z Hřivic Litolt Kozelka Ohniště (14.06.1483), skřín A, řada A10, zásuvka A10D, lístek č. 1175; z Hřivic Litolt Kozelka Křemýž (1509), skřín A, řada A10, zásuvka A10D, lístek č. 1178. 6) Siegl, K.: Hervorragende Egerer Künstler und Werkleute im 15. Jahrhundert. Ein Beitrag zur Egerer Kulturgeschichte. In: Egerer Jahrbuch. Kalender für das Egerland 33/1, 1903, s. 177–192; Menclová, D.: České hrady 2. Praha 1972, s. 469–470; Macek, J. Jagellonský v českých zemích I. Praha 1992, s. 223.

Už jste četli...?

Vychází nová knížka **Naše hrady v kresebných rekonstrukcích od Dali Figely 2**. Jedná se o druhý díl souboru rekonstrukčních kreseb dávné podoby našich hradů a tvrzí od výtvarníka Dali Figely s texty Marka Rubeše a erby Milana Daňka. Publikace má 100 stran, formát A4 a barevnou přílohu. Má měkkou obálku s šitou vazbou. Cena je 445 Kč + poštovné. Kniha nebude prodávána v knihkupecké síti, lze si ji objednat pouze na webu https://dalifigely.cz/?page_id=21

Popsané lokality: ČECHY - Český Rudolec, Dívčí Kámen, Egerberk, Frýdštěj, Hostinné, Hradiště u Blovice, Hvězda, Jenčov, Jivno, Klemperka, Kozí Hrádek, Landštejn, Mydliná, Netřeb, Potštejn, Předboř, Přimda, Rabštejnek, Ronovec, Ríčany, Sion, Sokolov, Skočice, Starý Rybník, Strakonice, Střítež, Svojanov, Šelmberk, Štamberk, Štenovice, Talmberk, Týřov, Valdek, Velešov, Vítějovice, Vítkův Hrádek, Zvíkov, Žumberk, MORAVA A SLEZSKO - Bílá strážní hradek, Brněčko, Cimburk, Čalovice, Dolní Kounice, Helfštýn, Hukvaldy, Chlum Bilavsko, Jeseník, Loučky, Lukov, Mirov, Opava, Slezská Ostrava, Ronov Bilovice, Svrčov, Trmačov, Valtice, Vartnov, Víckov, Zapadlisko. SLOVENSKO - Kysacký hrad, Sivý Kameň.

Marek Rubeš

Zprávy z klubu

Rada

Kontaktní adresa: KAS, K Fořtovně 202/23, 312 00 Plzeň. Tel. 606 666 418, e-mail: marcela.lodrova@seznam.cz. Internetové stránky: <http://www.klub-augusta-sedlacka.cz>.

Předplatné Hlásky na rok 2026 je 120,- Kč/rok, desátek zůstává 10,- Kč za člena.

Hlásku 2026 mají zdarma členové KASu přispěvší do Hlásky 2024. Z pobočky **Plzeň** V. Chmelří, F. Kasl, P. Mikota, Z. Procházká; z pobočky **Hradec Králové** V. Barcal, J. Slavík; z pobočky **Praha** J. Boukal, P. Šafránek, J. Škvrnák, J. Varhaník; z pobočky **Brno** J. Unger; z pobočky Zlín R. Vrla.

25. ročník **konference Dějiny staveb** se koná ve dnech 17. – 19. 4. 2026 v Centru stavitelského dědictví v Plasích.

Redakce

Pobočka Plzeň

Kontaktní adresa: KAS, K Fořtovně 202/23, 312 00 Plzeň, tel. 606 666 415, e-mail: tokarel@seznam.cz.

Členské příspěvky na rok 2026 zůstávají ve výši 200 Kč, publikující v Hlásce pouze 80 Kč. Za rodinného příslušníka, člena klubu, ještě navíc 20 Kč. Platbu zašlete **na účet pobočky č. 2201625997/2010**.

Během letního období se konaly pravidelné klubové schůzky bez přednášek.

Filip Kasl

Pobočka Zlín

Kontaktní adresa: Radim Vrla, E-mail: vrla.radim@npu.cz.

Výroční zpráva KAS Zlín 2024: Dne 27. 1. 2024 podnikla zlínská KASKa krátkou, přibližně osmi-kilometrovou vycházku kolem Vizovic, na které si opravdu každý účastník přišel na své. Účast byla hojná, sešlo se nás takřka padesát. Větší část tvořili členové KASKy. Zbytek doplnili kamarádi z řad turistů, trampů a dalších zájemců o památky, kulturu a historii.

První zastavení se uskutečnilo na zámku **Vizovice**, kde jsme „na dvě směny“ nahlédli do sklepních prostor

Tvrz Pasovary (Marek Petrla 2024).

Pomoc při čištění a konzervaci věže na Starém Světlově (Radim Vrla 2024).

Konzervovaná část břítu věže na Starém Světlově (Radim Vrla 2024).

s lapidáriem. Vzhledem k vysokému počtu účastníků vždy polovina počkala v místní čokoládovně, což bylo také velmi příjemné.

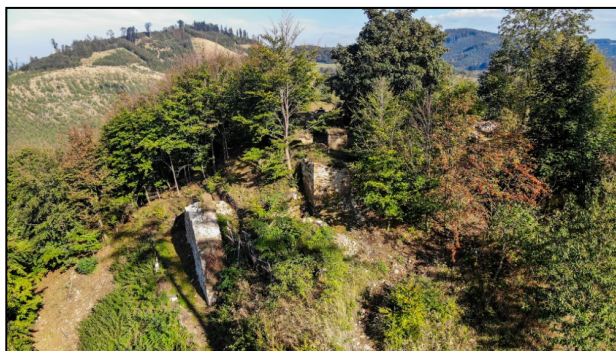
Následně jsme se přesunuli do **muzea Tjiwara**, poznat mizející kulturu afrického kontinentu. Jedná se o soukromé muzeum, kde je možno vidět 470 exponátů – masek, soch a zbraní. Expozici nás provázela a komentoval majitel, cestovatel a fotograf, pan Richard Jaroněk.

Poté následoval nenáročný turistický výkon přes místo zvané Šibenice do osady Chrámečné, kde na nás v hospůdce čekala večeře.

Velký dík patří našim členům, kteří se postarali o příjemný program. Radimu Vrlovi a Vilému Kolaříkovi za průvod lapidáriem a komentář, Hance Dobiášové za zorganizování návštěvy muzea a hospody (která je v zimě více zavřená, než otevřená), paní Martě za teplou večeři a studené pivo.

Komentovaná prohlídka na Šaumberku (R. Vrla 2014).

Nový Šaumberk s konzervovaným zdivem, letecký snímek (T. Třetina 2024).

Ve dnech 4. - 8. 5. 2024 se vypravila zlínská KASka a její spřízněné duše pod vedením Radka Koplíka na tradiční autobusový zájezd. Tentokrát (již potřetí) do jižních Čech, a to konkrétněji do okolí měst **České Budějovice** a **Český Krumlov**. Jako základna nám sloužil kemp ve Zlaté Koruně, kde jsme se ubytovali v chatkách. Pro večerní setkání nám byla poskytnuta hospoda, která měla ještě zavřeno, neboť bylo „před sezonou“.

Během zájezdu jsme navštívili tato místa: **Města:** České Budějovice, Český Krumlov; **Hrady:** Dívčí Kámen, Kuglvajt,

Pořešín, Čartův hrádek, Nové Hrady, Velešín; **Tvrze:** Tichá, Pasovary, Cukněstěj, Žumberk; **Další místa:** nedostavěný klášter paulánů a kostel svatého Ondřeje u Brlohu, kostel Narození Panny Marie v Cetvinách, rozhledna Hradištský vrch, poutní areál Svatý Kámen, kostel Panny Marie Těšitelky v Dobré Vodě, Stropnický vodopád, poutní areál Římov, památník Jana Žižky z Trocnova

Zájezd byl, ostatně jako vždy, velmi povedený. Drobné nedostatky ze strany počasí kompenzovala vždy dobrá nálada posádky.

Zvláštní poděkování patří Radkovi Koplíkovi za celkovou organizaci zájezdu. Nemalý dík si zaslouží také Petr Vyňuchal, pod jehož vedením se večerní kytarové sedánky stávají těmi nejlepšimi.

V pátek, dne 13. září 2024 se na hradě Buchlově konal další ročník komorní konference „Buchlovský Sciurus“, na jejíž organizaci, ale i programu se podíleli někteří členové Zlínské pobočky (R. Vrla, Z. Schenk, T. Třetina), posílení kolegy z pobočky brněnské (J. Štětina).

15. srpna 2024 řada dobrovolníků z řad zlínské pobočky pomáhala při záchranných pracích na hradě Starém Světlově, kde probíhalo začišťení a konzervace nově objevené pětiboké věže, situované v parkánové hradbě.

Členové Zlínské pobočky KASu se rovněž účastnili několika komentovaných prohlídek, provedených na již zmíněném Starém Světlově, pořádaných KASem ve spolupráci s NPÚ ÚOP v Kroměříži a na dalších akcích na Šaumberku a Novém Šaumberku nad Podhradní Lhotou v Hostýnských vrších, uskutečněných v rámci akce Archeologické léto.

Marek Petrla – Radim Vrla

Další informace od poboček redakce do uzávěrky tohoto čísla neobdržela.

Kontakty na ostatní pobočky:

Pobočka Brno

Kontaktní adresa: Stanislav Pivoňka, Bořetická 4, 628 00 Brno, e-mail: st.piv@seznam.cz.

Pobočka Hradec Králové

Kontaktní adresa: Ing. Jiří Slavík, Nerudova 1210, 517 41 Kostelec n. Orlicí, e-mail: slavik.jiri@npu.cz, jaroslav_cerny@centrum.cz.

Pobočka Humpolec

Kontaktní adresa: KAS, pobočka Humpolec, Hradská 818, 396 01 Humpolec, E-mail: kocmani.hu@seznam.cz, frantisek.kocman@mesto-humpolec.cz, tel: 777347511. Internetové stránky pobočky: <http://www.hrad-orlik.cz>.

Pobočka Olomouc

Kontaktní adresa: KAS, pobočka Olomouc, Katedra historie FF UP, Na Hradě 5, 771 80 Olomouc, e-mail: jihoz@post.cz.

Pobočka Praha

Kontaktní adresa: KAS Pobočka Praha, PhDr. Helena Klímová, Tř. Milady Horákové 133, 166 21 Praha 6 – Dejvice, e-mail: Petr Valenta, geomess@volny.cz.

Uzávěrka dalšího čísla: 10. 12. 2025
(vyjde v první lednové dekádě 2026)

HLÁSKA, zpravodaj Klubu Augusta Sedláčka. ISSN 1212-4974.

Vychází čtvrtletně. Toto číslo vyšlo v 1. listopadové dekádě 2025.

Šéfredaktor Mgr. Václav Chmelíř, Ph.D. (rozmbcr@post.cz), technický redaktor ing. Petr Mikota (pmikota@post.cz), redaktor pro internet Milan Novobilský (klub_augusta_sedlacka@centrum.cz).

Adresa redakce: Klub Augusta Sedláčka, K Fořtovně 202/23, 312 00 Plzeň.

Vydává Klub Augusta Sedláčka za příspění statutárního města Plzně.

Registrováno pod značkou OK UmP 23/1991. 350 výtisků.